

Doc. JUDr. Branislav Fábry: AKCIA POLITICKÉHO KOMANDA NAKA „OČISTEC“ AKO POLITICKO-MEDIÁLNY PROCES - NA DOVRŠENIE LIKVIDÁCIE PRINCÍPOV PRÁVNEHO ŠTÁTU

- CZ24 News | 14. listopadu 2020

SLOVENSKO: Na Slovensku sa v posledných dňoch veľa hovorí o vlne zatýkania v radoch polície a prokuratúry pri akcii „Očistec“. Podľa mediálnej interpretácie to vyzerá ako boj o nápravu krívd a boj proti organizovaným skupinám na polícii a prokuratúre, pri bližšom pohľade sa však objavuje viacero dôvodov, prečo teba vnímať celú situáciu s veľkým podozrením. Na nebezpečný trend vytvárania štátu v štáte s podporou médií som opakovane poukázal ešte za minulej vlády ([tu](#) a [tu](#)), v súčasnosti už možno konštatovať, že trestnými konaniami v rámci akcie Očistec sa dovršuje trend likvidácie princípov právneho štátu v SR. Mnohé z daných problémov sú súčasťou širšieho európskeho trendu, avšak na Slovensku je situácia dramatickejšia aj kvôli extrémnym postojom vedúcich predstaviteľov štátu.

Nová forma praniera?

Základným problémom, na ktorý poukázala celá akcia Očistec, je problém neaktuálnosti nástrojov na ochranu ľudských práv na Slovensku. V ústave máme síce zakotvené nejaké základné práva, vrátane práv na súdnu a inú právnu ochranu, tie však často reálnu ochranu neposkytujú. Akcia Očistec veľmi preukázala, že právo na spravodlivý proces a prezumpcia nevinu platia už len obmedzene. Problém

spočíva v tom, že ústava SR pracuje s koncepciou základných práv a ich právnej ochrany, tak ako sa vytvorila v minulých storočiach, nezodpovedá však súčasným hrozbám. Už v 20. storočí strácali mnohé ústavné garancie ľudských práv svoju aktuálnosť, v súčasnosti však vidíme začiatok ich konca. Nebezpečným trendom sa stala najmä **medializácia práva** cez postupy oligarchických médií, ktoré zmenili charakter a podstatu právnej ochrany jednotlivca, ako aj realnosť garancií ľudských práv.

Znáмым problémom súčasnosti je **porušovanie prezumpcie nevinu**, na ktorú pri kauze Očistec [emocionálne poukázal R. Fico](#). Ako to vyzerá s vinou zadržaných osôb, dnes určujú Denník N či aktuality.sk snád' v ešte väčšej miere než sudcovia. Niekedy to vyznieva až tak, ako keby úlohou oficiálnych orgánov činných v trestnom konaní (OČTK) bolo iba to, aby rozhodnutie médií podporili dôkazmi. Ak však aj štátne orgány obvinených jednotlivcov neodsúdia, oslobodenie spod obžaloby bude takisto iba čiastočné. Zostane na nich totiž špina mediálnej kampane, ktorá z nich v očiach verejnosti urobí vinníkov. Aj po úplnom oslobodení spod obžaloby zostanú agresívne články mainstreamových médií trvalou sankciou voči dotýčným osobám osobe. Ak sa napr. nejaká sudkyňa alebo policajný funkcionár objaví na bulvárnej fotografii s putami na rukách, tak to bude aj v budúcnosti dominovať pri ich povesti a bude sa objavovať pri každom zadaní do vyhľadávača na Internete. Keďže na internete „čas funguje inak“, tak aj po mnohých rokoch dostane človek, ktorý vloží do vyhľadávača ich meno, ako hlavnú informáciu obraz sudcu v putách a bulvárny článok, plný krivých obvinení.

Toto môže predstavovať aj významný zásah **do osobnej cti a do dobrej povesti** dotýčných osôb. Takže hoci sudkyňa či policajt budú čisti ako ľalia, ich ústavné práva zostanú trvalo poškodené. Poškodzovanie daných základných práv podľa čl. 19 ústavy sa však týka nielen sudcov, policajtov či prokurátorov, ale aj mnohých iných, ktorých zadrží polícia pred kamerami. V zahraničí sa takáto taktika porušovania základných práv často [porovnáva s pranierovaním](#). Pri pranierovaní bola hlavnou ujmou páchatela verejná hanba – v minulosti sa páchatelia vystavili na verejnom mieste v dedine, v súčasnosti sa to deje vystavením údajov na Internete. Lenže zatiaľ čo v minulosti fungoval pranier ako forma trestu a následok rozhodnutia konkrétného orgánu verejnej moci, o modernom pranierovaní rozhodujú oligarchické médiá bez súdu.

Pranier bol v minulosti odstránený, lebo sa považoval za formu mučenia a krutého a **ponižujúceho zaobchádzania**. Aj mediálny pranier však možno vnímať ako určité psychické mučenie či ponižujúce zaobchádzanie. Zvlášť ponižujúce môžu byť takéto obmedzenia pre tých, u ktorých je dôležité, aby si zachovali dôstojný verejný obraz, teda najmä verejní funkcionári. Pre tieto subjekty môže byť problémom aj samotná **väzba**. Ak totiž pôsobili ako funkcionári v OČTK, môže pre nich väzba znamenať, že sa ocitnú v nebezpečnej blízkosti tých, o odsúdenie ktorých sa zaslúžili. Scény týraného policajta C. Cattaniho vo väzbe v seriáli Chobotnica II, ktorému sa mstili tamojší väzni, sa síce nemusia opakovať, avšak bez ohľadu na to, predstavuje podobná väzba pre policajtov veľký psychický nápor. V kauze Očistec viaceré okolnosti budí dojem, že sa väzba ukladá ako forma nátlaku: Priznáš sa, nejdeš do väzby – nepriznáš sa, pôjdeš do väzby! Väzbu by si však OČTK nemali zamieňať s formou trestu.

Ovplyvňovanie trestného práva?

Médiá formujú právne vedomie verejnosti, ktorá si tvorí názor na to, čo je právo a čo bezprávie zväčša podľa selektívneho výseku informácií od novinárov. **Vplyv médií na rozhodovanie o vine**

osoby sa dá rozdeliť na priamy a nepriamy. Médiá si na jednej strane nezriedka uzurpujú rozhodovanie o vine konkrétnej osoby a to na základe čiastkových informácií. Bez ohľadu na dôkaznú situáciu konštatujú vinu oznamovacím spôsobom, určujú kto čo spáchal a prezumpciu neviny vôbec neriešia. Napr. aktuality.sk konštatovali: „*Akcia Očistec: policajnú chobotnicu riadil Bödör zo 6. poschodia na tajných poradách*“. Nepriamy spôsob nátlaku zasa spočíva v ovplyvňovaní sudcov, prokurátorov a najmä svedkov v rôznych kauzách. Ak súdy rozhodnú iným spôsobom, než si želajú médiá, tak sa ocitnú pod veľkým tlakom. Hrozbou je aj ovplyvňovanie svedkov vytváraním atmosféry pre konkrétny obsah svedectva.

Samozrejme, toto nie sú iba problémy Slovenska, ale aj iných krajín. Na rozdiel od SR je však tamojšia verejnosť lepšie pripravená na mediálne zasahovanie do súdnej moci a aj sudcovia dokážu lepšie vzdorovať agresívnej kampani médií. Napriek tomu i tam médiá **ovplyvňujú rozhodovanie súdov**. Vo Veľkej Británii sudca Morland v kauze obvinených Venables a Thompson otvorene priznal, že jeho rozhodovanie ovplyvnili médiá (pozri [tu](#)). Nebol žiadnou výnimkou a hoci si väčšina sudcov si nič také nechce pripúšťať, aj oni niekedy postupujú tak, ako si želajú novinári. Sudcovia konajú pod vplyvom médií aj nevedomky. Často majú o známych osobách, ktoré súdia, vytvorený obraz podľa nevyváženého spravodajstva médií a to môže viesť k ich predsudkom, napr. pri hodnotení výpovede. Najmä pri trestnom konaní v korupčných kauzách, pri ktorom často existujú len nepriame dôkazy, môže byť takýto „predobraz“ obvineného nebezpečný.

Ešte závažnejší však môže byť vplyv médií na ďalšie subjekty v trestnom konaní. Najviac ovplyvnitelní médiami sú zrejme svedkovia. **Svedkovia často podliehajú mediálnej verzii** udalostí a viacerí právni vedci poukázali na tento problém. Napr. klasik nemeckého trestného práva K. Peters uviedol prípad, ako si svedkovia „spomenuli“ na tvár páchatela trestného činu, keď ju uvideli v novinách ([tu](#), s. 291). Nakoniec sa jasne preukázalo, že obvinený bol nevinný... Ďalší klasik J. Bornklamm zasa poukazoval na častý jav, že svedkovia chcú vyznieť dôveryhodne v médiách ([tu](#), s. 207 a nasl.). Pre mnohých svedkov je naozaj ťažké udržať si nezávislosť od médií, pretože keď budú svedčiť v prospech mediálne odsúdených „zločincov“, novinári o nich vytvoria obraz nečestných a skorumpovaných ľudí. V Nemecku alebo Veľkej Británii, kde k podobným problémom prichádza, sa o tejto téme vážne hovorí a hľadajú sa riešenia. Aj preto je tamojšia justícia bráni viac svoju nezávislosť pred novinármi než tá slovenská.

Inkvizičné trestné právo?

Trestný proces sa v Európe v minulosti vyvíjal dvoma smermi, buď ako akuzačný, alebo ako inkvizičný proces. Inkvizičný proces sa nedá spájať iba s procesmi s bosorkami, to bol len jeho najhorší excés. V súčasnosti sa však prostredníctvom pôsobenia slovenských OČTK mnohé excesy z minulosti opakujú. Aj v stredoveku sa procesy s bosorkami odohrávali ako veľké **divadlo pre verejnosť**, ktoré malo masám dokázať, že spravodlivosť funguje. Keďže masy zažívali množstvo krívd, bolo pre ne treba nájsť vinníka, na ktorého by sa dala zvaliť všetka vina. Inkvizičný proces s bosorkami sa tradične opieral o fámy, dôvodom stíhania bola obvykle „fama mala“ (zlá povesť), ktorá sa prisudzovala jednotlivcom a ktorú vytvárali rôzne klebetné individuá (kvázi novinári). V inkvizičnom trestnom konaní sa potom už neriešila vina, ale vytváral sa tlak na obvineného, aby sa priznal. Priznanie bolo „koruna dôkazov“ a preto vo verejnosti vzbudilo pocit spravodlivosti alebo aspoň na čas uspokojilo nízke pudy más. V minulosti sa v inkvizičnom procese používala i tortúra, ktorá sa dnes neobjavuje, avšak používajú sa sofistikovanejšie metódy, najmä kombinácia väzby a mediálneho ohovárania.

Ďalším problémom inkvizičného procesu bola **subtílnosť obvinení**. V minulosti bolo obvyklé obvinenie z čarodejníctva, dnes ide najmä o obvinenie z korupcie. Oba skutky sa ťažko dokazovali, priame dôkazy boli slabé a tak veľkú rolu zohrávali svedkovia. Aj v stredoveku sa používali rôzni denuncianti, ktorí si vymysleli čokoľvek, len aby sa sami zachránili (na spôsob jedného sudcu v SR?). V inkvizičnom konaní sa tiež umožňovali anonymné denunciácie. Samozrejme, že pri korupcii treba brať podobných oznamovateľov vážne, pretože korupcia sa deje za zatvorenými dverami. Pri posudzovaní viny však treba postupovať opatrne, pretože obvinenie z korupcie možno najľahšie sfabrikovať. Podobne ako bolo v stredoveku jednoduché obviňovať niekoho z čarodejníctva cez falošných svedkov. Ďalšiu podobnosť s inkvizičným procesom prináša fakt, že v boji s korupciou sa neakceptuje neutralita OČTK. Dokonca sa vytvárajú **špecializované inštitúcie**, podobne ako pri procesoch s bosorkami. Práve dnes by sme sa mali zaoberať argumentáciou, ktorú v roku 2009 použil ÚS SR, keď odmietol špecializovaný súd kvôli rozporu s princípmi právneho štátu (PL. ÚS 17/08 z 20. mája 2009). Možno, že tí oplývajú ústavní sudcovia boli predvídavejší než Smer SD, ktorý argumenty ÚS SR odmietol a v spolupráci s opozíciou vytvoril Špecializovaný trestný súd...

Právnická iracionalita a politická racionalita

Osobne nemám možnosť nahliadnuť do spisov v kauze Očistec a keby sa celá akcia diala bez mediálno-politického ošialu, tak by som zrejme reagoval oveľa opatrnejšie. To, čo ma na celej kauze najviac zaráža, je fakt, že OČTK vystupujú tak, ako keby im išlo o **politický a nie o právny cieľ**. Ich konanie má veľký mediálny a politický efekt, odsúdeniu potenciálnych páchatelov však vôbec nenapomáha. Už samotný názov celej akcie „Očistec“ budí veľké podozrenia. Táto patetickosť vyznieva, ako keby bola akcia bola pripravovaná pre médiá a nie pre trestné konanie. OČTK by nemali používať emocionálne názvy a postupy, ktoré fakticky prejudikujú výsledok, ale mali by si udržať vecnosť a nadhľad. Ešte väčším problémom sú neustále úniky zo spisov, vrátane prezradenia identity utajeného svedka v kauze Kuciakovej vraždy. To, čoho sa dopúšťajú konkrétne OČTK v spolupráci s médiami nebezpečne hraničí s trestným činom podľa § 342 TZ ([Zasahovanie do nezávislosti súdu](#)) alebo TČ podľa § 345 TZ ([Krivé obvinenie](#)).

Veľmi závažné je to, že postup OČTK vytvára množstvo pochybností o spravodlivosti trestného konania, ktoré budú môcť stíhaní policajti použiť na svoju obhajobu najneskôr na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu. To, čo sa deje, nie je z pohľadu stíhania príliš racionálne, pretože OČTK vkladajú obhajobe do rúk argumenty, na ktoré je EŠLP veľmi vnímavý. Predpokladám, že keby v kauze „Očistec“ išlo iba dokázanie viny v trestnom konaní, OČTK by nerobili kroky, ktoré znižujú reálne šance na odsúdenie príslušných policajných funkcionárov. Naopak, zrejme by postupovali spôsobom, aby sa obhajoba nemala pri pochybnostiach o spravodlivosti procesu čoho chytiť. Na druhej strane, aj právnický iracionálny postup OČTK môže byť racionálny – nie však pre právnikov, ale pre politikov. Existuje totiž silná spoločenská objednávka na nájdenie vinníka za krivdy režimu z minulých rokov a prisúdenie zodpovednosti nominantom Smeru SD je veľkým politickým úspechom. Politický zmysel má aj mediálne odsúdenie, možno ešte väčší než súdne rozhodnutie o vine. **Už po ôsmych mesiacoch Matovičovej vlády je však zrejme, že politické a ekonomické problémy súčasnej SR nie sú výsledkom práce „smeráckej chobotnice“ v polícii, ale ide o štrukturálne problémy vládneho režimu.**

Autor: Branislav Fábry

Zdroj: <https://brankof.blog.pravda.sk>